

СОЦІАЛЬНА ПРИРОДА ГРОШЕЙ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

З давніх-давен люди обмінювалися товарами. Саме цей період можна вважати початком виникнення грошей. Вони пройшли дуже насичений шлях товарного існування за час свого формування. Головною зміною сутності грошей стала демонетизація золота. Згідно з цим твердженням, сучасні кредитні гроші у вигляді грошових білетів і розмінної монети втратили товарну природу, власну вартість і мають лише цінність. Через це обмін товарами за допомогою сучасних грошей без власної вартості вважається нерівноцінним по вартості.

Постановка проблеми: роль грошей в суспільному житті, розуміння їх соціальної природи, без якої неможливо побудувати систему грошей і ефективно регулювати її.

Мета дослідження: провести аналіз природи грошей як складної системи соціального контакту.

Завдання дослідження:

- розібрати історію виникнення грошей;
- дослідити природу грошей;
- вивчити їх сутність.

Об'єкт дослідження: гроші, їх походження і сутність, погляди науковців та економістів.

Предмет дослідження: соціальна природа грошей та їх еволюція.

Досліджені теми. Гроші – одне з давноминулих аспектів у громадській дійсності. Без грошей практично неможливо уявити життя сучасної людини. Вони відіграють досить важливу роль в розвитку не лише економіки, а й суспільства. Гроші привертали, привертають і будуть привертати до себе пильну увагу науковців. Відомі економісти Заходу періоду XIX-XX ст.: Дж. С. Міль, А. Маршалл, Дж. Кейнс, М. Фрідман та ін. – у своїх працях зосереджувалися на питанні грошей.

Наперекір вічним дослідям і численній кількості гіпотетичних концепцій грошей, людство досі не має остаточної відповіді на питання: «Що ж таке гроші?»

«Гроші - це товар особливого роду, що служить загальним еквівалентом для інших товарів і здійснює товарний обіг. Гроші виконують функції мірила вартості та засобу обігу» - таке визначення грошам дав К. Маркс.

Зроду-віку гроші заміняли різні продукти для обміну, для прикладу: хутро тварин, металеві сокири тощо. Проте незабаром еквівалентом вартості швидко стають благородні метали: золото та срібло. Опісля саме вони прийняли форму грошей.

У своїй монументальній праці «Історія» давньогрецький історик Геродот вказує на те, що саме лідійці були першим народом, який почав використовувати монети, виготовлені з благородних металів. Більшість вчених сьогодення дотримуються думки, що карбування перших монет відбулося близько 650-600 рр. до Р. Х. Саме зручність їх зберігання, дроблення та об'єднання, відносно велика вартість при невеликій вазі та обсягу забезпечили швидке популяризування монет, адже це дуже зручно при обмінних операціях.

В економічній теорії виділяють дві основні концепції походження грошей: раціоналістична та еволюційна.

Раціоналістична концепція виходить з того, що гроші постали як наслідок певної доцільної домовленості між індивідами через термінову необхідність виділення відповідного інструменту для вигідного товарного обігу. Така концепція домінувала до кінця XVIII ст. Дана теорія знаходить цінителів серед деяких сучасних економістів. Зокрема, американський економіст П. Самуельсон дає грошам визначення «штучної соціальної умовності». Представник кейнсіанської течії Дж. К. Гелбрейт дотримується позиції, що закріплення функцій грошей за золотом, сріблом та іншими предметами - своєрідний «продукт угоди між людьми». Також до представників раціоналістичної концепції можна віднести: Арістотель, Дж. Кейнс, Л. Харрісон, К. Макконел.

Еволюційна концепція засвідчує те, що виділяються із загальної товарної маси, адже найпридатніші для виконання функціональної ролі грошового товару. Той чи інший товар стає грішми лише в межах певної особливої суспільної форми, товарного виробництва й обігу. Вперше цю теорію представили основоположники класичної політичної економії А. Сміт, Д. Рікардо. Згодом вона була глибше вивчена та розвинута К. Марксом. До філософів Стародавньої Греції, які досліджували природу грошей, їх функції та закономірності, варто віднести знаменитого грецького філософа та історика Ксенофонта (430-355 рр. до н.е.).

Безліч вчених намагалися з'ясувати усю природу грошей та їх походження. Попри це найбільшого успіху у вивченні цього аспекту досягнув лише німецький економіст і філософ К. Маркс. Він з наукової точки зору висвітлив походження грошей, з'ясував їх сутність. В основу своєї теорії К. Маркс поклав наступну ідею: «Гроші – це продукт виробництва товарів», - та виділив форми вартості грошей, які зумовили появу грошей. Класичним визначенням функцій грошей вважається вчення К. Маркса, відповідно до якого виділяють п'ять функцій, а саме: міри вартості, засобу обігу, нагромадження, засобу платежу і функції всесвітніх грошей [4, с.98-145]. «За Марксом гроші-це також товар, який виступає у специфічній формі, але завдяки їх участі в процесі обміну вартість набирає форму ціни, яка може дорівнювати вартості, а може від неї відрізнятись»[5, с.35].

Гроші – це засіб розрахунку, який надав змогу вимірювати ціну інших товарів, а продукти приватної праці виробників через них отримали визначення у суспільстві. Товарна світобудова поділилася на два сектори: товари, що знаходяться у відносній формі власності, і гроші як загальний еквівалент. Одночасно золото як грошовий матеріал завжди перебувало в рівноцінній формі вартості. Витрачена на його видобування конкретна праця була прямим здійсненням метафізичної людської праці, а витрачена на його виробництво приватна праця – безпосереднім втіленням суспільної праці.

До найпростіших форм обміну можна віднести **бартер** [9]. Бартер – безпосередній обмін одного товару на інший, чи однієї послуги на іншу. Попри це, така проста система товарообміну має значні недоліки. По-перше, цей спосіб не може точно визначити ціну будь-якого товару, рішення завжди буде індивідуальним, а до постійної вартості прийти не вдасться. По-друге, бартер відбувається лише в разі максимального збігу інтересів обох сторін: якщо і продавець, і покупець вважатимуть його вигідним для себе. Існує теорія, що гроші виникли для того, щоб зробити обмін ефективнішим, ніж бартер.[6, с.24].

З розвитком товарного виробництва змінювався й удосконалювався і сам обмін. Якщо спочатку він приймав форму прямого обміну одного товару на інший, тобто бартеру, то сьогодні він реалізується за допомогою посередників.

Давньогрецький філософ Арістотель вважав, що гроші існують для зручного обміну. Він наполягав на тому, що природничими функціями грошей є функції засобу, міри, вартості та обігу. Виникнення грошей – необхідна обставина, яка зумовлена розвитком торгівлі. Він говорив: «Гроші не роблять нас щасливими, а лише заспокоюють нерви».

«Гроші всюди присутні, і якщо порушити грошовий обіг, порушиться нормальне функціонування усього господарського організму» – одне з тверджень американського економіста.

Життя людини XXI ст. неможливо уявити без грошей. Гроші впливають практично на все: на формування моралі та становлення людських цінностей, на психологію людини та суспільства. Вони набули статусу практичної категорії. Збагнути природу грошей можливо завдяки мисленню, яке спроможне охопити всі форми вияву змістовних особливостей грошей у їх цілісності. Здійснити цей рух ймовірно на основі філософського підходу, чим і займається філософія грошей.

Філософія грошей – філософський аналіз системного впливу логіки грошей, грошових відносин на світоглядно-духовний світ людини і суспільства.

На сучасні гроші накладається нова роль, природа якої простежується в перетворенні грошей на грошовий капітал. Дану позицію можна розглядати через головні грошові функції.

Гроші як міра вартості. Можна прийняти те, що гроші вимірюють вартість всіх товарів, послуг і капіталу. Завдяки даній функції всі товари та послуги мають свою ціну, вони привертають до себе увагу покупців. Ідея цієї ролі простежується в тому, що за допомогою розрахункової одиниці, тобто грошей, здійснюється вимірювання вартості інших товарів [8].

Гроші як гроші. Безумовно, гроші як гроші використовуються переважно для реалізації наявної споживчої вартості, тобто їх цільове призначення лімітується представництвом в обміні.

Гроші як капітал. Гроші стають капіталом переважно при їх накопиченні, зберіганні та продажу на ринку грошей, адже це дає власнику грошей додатковий дохід у вигляді процента.

Гроші як товар. Гроші – особливий товар. Зазвичай він слугує загальною рівністю.

Гроші виступають своєрідним «мірилом усіх речей». Вони виступають як стимул, заохочення до певних дій. Гроші вносять корективи у процес розподілу цінностей суспільства. Вони визначають кількісні рамки можливих дій людини, реалізують принцип еквівалентності відчужених і присвоєних благ в умовах ринку.

Сучасні гроші вже ніколи не зможуть стати тим, чим були раніше [3, с.64].

Можна вважати, що гроші є продуктом суспільства. Люди в свою чергу повинні нести за нього відповідальність.

Отож, сутність грошей полягає у тому, що вони є особливим товаром. Гроші проявляють властивості загальної рівності, тобто можливість обміну будь-якого товару на інший. Вони є прямим носієм суспільної цінності та блага.

Гроші виявляють можливий спосіб контакту, приймаючи особливу форму руху від однієї людини до іншої.

Бажання досконалим зрозуміти сутність грошей неможливе без попереднього пізнання першопричин їх виникнення, історичного розвитку, трактування їх природи тощо.

Література

1. Гончарук (Чолач) Т.В., Джугла Н.В., Етнологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого. // Психологія і педагогіка. – Тернопіль, 2018. - №1-2. – с 155-162.
2. Джугла Н. До питання Українського східного Обряду у рішеннях Замоїського скандалу 1720р. / Історія релігій в Україні. – Львів, «Логос», 2005. – с 210-215
3. Еволюція грошей: від засобу обміну - до загальної міри цінностей / Володимир Ільїн // Вісник Національного банку України. - 2011. - №4. - С. 60-64.
4. Маркс К. Капітал: критика політичної економії: Т.1., кн. 1: процес виробництва капіталу. – К.: Політвидав України, 1952. – 790 с.
5. Меденіс К. Правила використання грошей в нашому житті / К. Меденіс // Фінансовий ринок України. - 2011. - №3. - С. 34-36.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. - М.: ЕКСМО, 2007. – 960 с
7. Філософія: навч. посіб./ Гончарук Т.В., Джугла Н.В., Шумка М.Л., - Тернопіль: підручники і посібники, 2016. – 416 с
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://banking.uabs.sumdu.edu.ua/images/department/banking/discip/gik/bs/Tema2p.pdf>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://globalcredit.ua/uk/novosti/istoriya-vozniknoveniya-i-poyavleniya-deneg>